

כתרי תורה

לק"י • פרשת ואלה שמות ה'תשפ"א ב'של"ב • גליון ל"ז
הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

הערות והארות יתקבלו בברכה בטלפון 0504139964 או במייל avish964@gmail.com

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן
רבי יחיא ב"ר אברהם רדאני זלה"ה
מח"ס יד אבשלום - כ"ה טבת תשכ"ד
רבי אברהם ב"ר אברהם מעוצ'ה (מעורד) זלה"ה
מרבני כמ"ר - כ"ו טבת תשל"ל
רבי יחיא ב"ר יחיא בשארי זלה"ה
מחכמי בשאר - כ"ו טבת תשל"ח
רבי שלום ב"ר אברהם בשארי זלה"ה
רב הקהילה ברחובות - כ"ו טבת תשל"ח
רבי סעיד ב"ר עזרא שרעבי זלה"ה
מרבני ראש העין - כ"ח טבת תשל"ל
רבי שלום ב"ר אהרן הלוי מג'הו זלה"ה
מחכמי ישוב פצ'ירה - כ"ח טבת תשמ"ד
רבי שלום ב"ר נסים קעטבי זלה"ה
ראב"ד צ'אלע - א' שבט תשל"ב
רבי שלום ב"ר אברהם משולם זלה"ה
מח"ס מתק שפתיים על חד"ד - א' שבט תשנ"ה

לע"נ ידיד ורע אשר שמחת התורה שבלבו ועל פניו האירה כל סביבותיו, וזה להרביץ תורה ולהעמיד בתי מדרשות לשקידתה הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל ביבלחט"א הרב צבי בלאט ולזכות מרת נעה ב"ר אבנר תחיל לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל • אין לקרוא בשעת התפילות וקריאת התורה

כתר של-א"ש

לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ה' אלהי אבותיכם נראה אלי אברה יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים (ג', ט"ז) בגמרא ביומא כת, ב) אמר רבי חמא ברבי חנינא מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם, היו במצרים ישיבה עמהם שנאמר לך ואספת את זקני ישראל ע"ש. יש להתבונן וללמוד מכאן טובא, כי הלא היו בני ישראל אז בשפל המדרגה ברחניות שהגיעו לניט שערי טומאה ובגשמיות תחת שעבוד מצרים הנורא כידוע המפרך גוף ונפש, וכדאיתא במדרש הגדול עה"פ ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויעקו ותעל שועתם אל האלים מן העבודה (ב, כ"ג) , כי קראו בשלש קריאות זעקה, שוועה ונאקה. זעקה שגזלו מהם את ממונם, שוועה מן השעבוד ונאקה מפני הריגת טפם ע"ש. ועתה ראיתי חדש במנחת יהודה שכתב בשם מוריני ורבינו יוסף יצחק זל"ת שבקש פרעה לשבר את רוחם ונפשם, ע"י שגזר עליהם שלא ישמיע אחד מהם את קולו בכי ואנחה, ולא ילכו שנים יחדיו להיות מתנחמים זה בזה ורק משמת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל ויעקו ולמצרים היו אומרים שזעקת ובכיים היא לכבוד המלך ע"כ, וכונתו היתה להשפילם עד דכדוכה של נפש שלא יוכלו לאזור כח לקום. ועם כל זאת חזינו שלא הניחו עצמם מלעסוק בתורה. ולכך אמר לו לך ואספת את זקני ישראל שבזכותם יושעו ויגאלו ממצרים. ובקיץ המזבח כתב עוד לפי שזקני תורה באריכות ימיהם כבר ידעו והתבוננו באמיתות הדברים ובדרכי עבודת ה', ובכך הם קרובים אל השי"ת יותר ודבריהם קרובים לנבואה ועי"כ כך הם מעמידים את ישראל בעצותיהם, ומדריכים אותם בדרכי הקב"ה, והן עמוד ויסודו של עולם, ע"כ. וזהו כאמור רק מכח שלא פסקה ישיבה מהם זכו להגיע למעלות נכבדות אלו. עאכ"כ אנו בעת הזאת אף כאשר יורונו הזקנים מפני הסכנה שלא להתכנס בחבורה עדיין לא נמנע עצמנו מישיבה לעסוק בה כראוי בדבוק חברים בגדרי הזהירות ובזה נזכה להוושע גם אנו בגאולת עולמים, אכ"י. שבת שלום.

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יחיא ב"ר יצחק עומסי זלה"ה - נלב"ע כ"ז אלול התש"פ

חיתוך ירק דק דק בשבת

א) נשאלתי, כיצד הוא מנהגנו בעניין חיתוך סלט ירקות בשבת. והנה בגמרא מובא (שבת עד) שהמחתך סלק בחיתוך דק, חייב משום טוחן. והראשונים נחלקו בפירוש גמרא זו. י"א, שכל ירק אסור לחתוך לחתיכות קטנות (רש"י שם). וי"א, שדוקא ירק שאינו נאכל חי אסור (רמב"ם פ"ז הל"ה, תוס' שם). ועוד י"א, שהאיסור הוא רק אם מחתך ומניח, אך אם מחתך בשביל לאכול לאתרו, מותר (תש' רשב"א ח"ב סי' ע"ה). ומרן השו"ע (סי' שכ"א סי"ב) פסק, שהמחתך ירק דק דק חייב משום טוחן. משמע, אף ירק הנאכל כמות שהוא חי. ואף שמשמעות האיסור הוא דוקא בחתיכות קטנות ביותר, נכון הדבר לחתוך חתיכות גדולות קצת וסמוך לסעודה (ב"י שם). ומהרי"ץ בכמה מקומות בשו"ת פעו"צ (בסי' כ"ה, מ"ח ומ"ט), כתב להתיר לחתוך ירק דק דק סמוך לסעודה וכן משמע מהשת"ז (שם סי' ס"ק כ"ה). וכן העלה מרן הגר"י רצאבי שליט"א שסמוך לסעודה שהוא כחצי שעה קודם לכן, מותר לחתוך סלט ירקות דק כדי לאכול בסעודה, והחותך חתיכות גדולות אף שהוא סמוך לסעודה, אינו אלא דרך חומרא (שע"ה ח"ב סי' ט"ל ס"ח, בנין משה ח"ב פכ"א ס"ה).

לברך כנגד ההולכת בפאה שאינה צנועה

ב) נשאלה שאלה, האם מותר לברך כנגד אשה המכסה ראשה בפאה שאינה צנועה. והנה קי"ל, דשער באשה ערוה (ברכות כד). והיינו, כיון שהמסתכל בו בא לידי הרהור, לכן המברך כנגדו הרי הוא כמברך נגד ערוה ממש (משנ"ב סי' ע"ה סק"א). אמנם לעניין שער של פאה נכרית, דהיינו שחתכה שער שלה או של חברתה, נחלקו הפוסקים האם גם בזה אמרינן שער באשה ערוה אף שהוא שער תלוש, או שרק בשער הדבוק לבשרה הוי ערוה (רמ"א שם ס"ב, באר שבע סי' י"ח). ויסוד מחלוקתם מבואר שם שתלוי האם יש היתר לאשה לצאת עם פאה לרשות הרבים. והנה השת"ז לא השמיט את הרמ"א הנ"ל ואף הוסיף לבארו (שם סק"ה), משמע דס"ל דמעיקר הדין מותר לברך כנגד שער תלוש, אף שבתימן לא ידעו מעניין הפאה כלל. ובזמננו יש מתירים ויש אוסרים, אמנם ההולכת בפאה שאינה צנועה שנאסרה גם לאלו המתירים פאה בכלל, כתב מרן הגר"י רצאבי שליט"א (שולי המעיל סי' ו' ס"ק רכ"ח) דמסתבר שאסור לברך ולומר דברי תורה כנגדה.

היתר יחוד במקום שיש מצלמות

ג) במשרד מסוים בשעות הערב ארע ונתורו שני עובדים איש ואשה לבדם. והנה אף שהיה למשרד פתח פתוח לרשות הרבים, אין בכך היתר יחוד כיון שאין מצויים עוברים ושבים ברחוב בשעה זו. אלא שבאה האשה בשאלה, האם יכולה היא לסמוך על המצלמות הקבועות במשרד. והנה כל הנידון הנ"ל שייך רק במצלמות המכסות את כל פינות החדר בו הם נמצאים, ויש אחרים שיכולים לראות את הצילומים, והצילום מתבצע בכל עת. אלא שעדיין יש לדון האם ההיתר של פתח פתוח המציל מאיסור יחוד, כיון שמתיראים הם לעבור עבירה, שייך ג"כ במצלמות, או שמא טבע האדם כשנמצא לבד אין איש אתו, אינו חושש לעבור עבירה אף שיש מצלמות (חוט שני הלכות מוזה עמ' תכ"ט. ועי' בהלכות יחוד דמסיק שהיחוד עם אשה במקום שיש מצלמות הוא איסור גמור) ולמעשה, מפני מכשלות שנגרמו ע"י היתר זה, דעת רבים מפוסקי דורנו (הגר"ש אלישיב, הגר"ש ואזנר, הגר"ח קנייבסקי, הגר"י זילברשטיין ועוד, הובאו בספר אהל יעקב הלכות יחוד מעמ' קמ"ו) שאין לסמוך על המצלמות, ויש מהם שהתירו בשעת הדחק כגון לצורך טיפול באדם זקן. ומרן הגר"י רצאבי שליט"א אמר לי, כי גם במקומות שמותקנות מצלמות ואף יש שלט המודיע על כך, בדרך כלל בני אדם אינם זוכרים זאת בכל זמן שהותם שם. ולכן למעשה אין לסמוך על מצלמות אלא בצירוף ספק אחר (כגון כשיש ספק אם בעלה בעיר או ספק אם הגיעו לגיל יחוד).

ויהי בדרך במלון ויפגשו ה' ויבקש המיתו (ד' כ"ד)
מדוע נתבע משה

א] בגמרא בנדרים (לא, ב) אמר רבי יוסי, ח"ו שמשה רבינו נתרשל מן המילה אלא כך אמר, אמול ואצא סכנה היא שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים (בראשית ל"ד כ"ה). ופי' הר"ן דכל שלשת הימים הוא חלוש ושמעון ולוי חכו ליום השלישי שהיו חלושים ביותר אחר שכאבו שלשה ימים). אמול ואשהא שלשה ימים הקב"ה אמר לי לך שוב מצרים. אלא מפני מה נענש משה, מפני שנתעסק במלון תחילה שנאמר ויהי בדרך במלון. ופירש שם הר"ן דמלשון בדרך במלון משמע שמיד כשבא מן הדרך נתעסק במלון. והוסיף דאף שעדיין לא הגיע למצרים וא"כ עדיין הוא בדרך, מ"מ כיון שהיה סמוך למצרים, ובאורחא פורתא ליכא סכנה לתינוק, היה לו למול כעת קודם שנתעסק במלון ע"כ. דהינו שנתכוון לצאת ולמולו כשיתאפשר בדרך ונתבע על שנתעסק במלון תחילה (עי' רא"ס גור אריה).

מדוע יצא משה לדרך עם אשתו ובניו ולא השאירם במדין

ב] והנה יש לתמוה מעיקרא מה נסתפק משה, היה לו למול את בנו ביום שיצא למצרים וישאירונו עם אמו שלשה ימים ואחר כך יבואו למצרים (ואין לומר שלא היו יכולים לילך לבדן בדרך, שהרי לבסוף כשאמר לו אהרן על הראשונים אנו מצטערים שאתה מביא אשתך ובניך למצרים, שילח אותה חזרה לבית אביה כמ"ש רש"י ריש פרשת יתרו פ"ח פסוק ב').

ומצאתי במדרש אור האפילה שכתב הלך משה ממדין למצרים ביום השביעי ללידת אליעזר ע"כ. דהיינו שעדיין לא הגיע זמנו למול, ולכך לא יכל אלא או למולו בדרך ויסתכן או להמתין עם השליחות שציווהו השי"ת, ואדרבה לקח עמו את בנו כדי שיזכה במילתו. ולפי דבריו נצטרך לדחוק בכוונת הגמרא 'אמול ואצא' דהיינו אמול ואמשיך בדרך, ולא שאמול עכשיו ואצא שהרי לדבריו עדיין לא היה אליעזר בן שמונה ימים ולא נתחייב במילה.

ובחמדת ימים למהרש"ש שבזי זלה"ה הביא מימרא זו דרבי יוסי בלשון 'אם אמול אותו סכנה היא לתינוק' ושמא כך היתה הגרסא לפניו בגמרא, ולפי"ז שפיר ניתן להעמיד דלא נתכוון למולו במדין אלא בדרך.

ג] ובשיטה מקובצת בנדרים בשם הרי"ף תמה אמאי לא תדחה מילה את הציווי לשוב למצרים, וכמו שמילה דוחה שבת. ותירץ כי מכך שציווהו השי"ת לצאת למצרים אף שגלוי לפניו שמוטל על משה מילת בנו, ולא אמר לו להמתין עד שיעברו ג' ימים ממילתו ש"מ שהיא קודמת. וביאור דבריו דבעלמא שנצטוונו על מילה ונצטוונו על השבת לא ידעינן מי קודם וקמ"ל חז"ל דמילה דוחה שבת. אך כאן שיש לפניו מצווה כללית שנצטוו אברהם וזרעו ומצוה פרטית שציוה השי"ת פשיטא שהיא תדחה ומהטעם האמור.

ומהר"ש שבזי זלה"ה בחמדת ימים כתב דסבר משה שמצוות רבים קודמת למצוות יחיד. ולכן צדחה השליחות שהיא עבור כלל ישראל את מצות המילה דיחיד. ונע"ש שכתב דהתביעה עליו היתה שלא שכר כי התדיר קודם ע"כ. ולא ידעתי למה לא ניח"ל בסברת הגמרא שנתרשל במלון ועל זה נתבע, ובמלון לא היה עיכוב מהשליחות שמעשה המילה אינו אלא זמן קצר. וצ"ע.

ולאמור בשם בעל אור האפילה שעדיין לא היה בנו בן שמונת ימים אתי שפיר דכעת מוטל עליו חיוב השליחות ואיך תדחה מצוות המילה שעדיין לא הגיע זמנה את השליחות שכבר הגיע זמנה.

ויהי בדרך במלון במשנת רבותינו

אם פיקוח נפש דוחה מצוות דבני נח

ד] והרא"ס תמה, היאך התיר לעצמו לעבור על מצות עשה דמילה משום סכנת הולד והלא עדיין לא ניתנה תורה דכתיב בה וחי בהם דמינה דרשינן ביומא (פה, ב) ולא שימות בהם, וממילא נתחייבו במצות גם במקום סכנה. וואף שמצוות מילה על האב והסכנה היא בבן, מכל מקום כיון שבב"נ אין היתר של פיקוח נפש, כל זה נכנס בחיוב מצות מילה המוטלת על האב שאין המצות נדחות מפני פקו"נ. עיי' שחיטת חולין מח, א. ותירץ דאף שעדיין לא ניתנה תורה יותר טוב לבטל מצוה אחת במקום סכנה וע"י כך יוכל לקיים את כל המצות, ממה שיקיים מצוה אחת ויסתכן ויבטל כל המצוות. וכן הקשה ותירץ בשיטה מקובצת בנדרים וע"ש מה שתירץ עוד.

ולדבריהם יקשה אמאי איצטריך קרא דוחי בהם בישראל הלא סברא היא שלא תדחה מצוה אחת שאר מצוות שיועל ללקיים בחייו. ושמא ס"ל כמש"כ תוספת בסנהדרין (עד, ב) דהנה בעו מיניה מרב אמי (סנהדרין עד, ב) בן נח מצווה על קדושת השם או לא, ומסיק אב"י ת"ש שבע מצוות נצטוו בני נח, ואם איתא שנצטוו גם על קדושת השם תמניא הוו. וכן פסק הרמב"ם (פ"י ממלכים ה"ב) בן נח שאנסו אנס לעבור על אחת ממצותיו מותר לו לעבור, אפילו נאנס לעבור ע"ז עובר, לפי שאינן מצווין על קדוש השם. והקשו תוספות (שם ד"ה בן) הלא רק בישראל נתחדש דינא דוחי בהם ובלא זה אפילו בצנעא היה מחויב למסור נפשו על קיום המצוות, וא"כ פשיטא בנן נח מצווה למסור נפשו על קדושת השם. ותירצו, ונתבארו דבריהם יותר בתוספת הרא"ש דלעולם מסברא אינו צריך למסור עצמו על קיום המצוות ולא נתפרש בדבריהם מדוע, ונראה דהסברא כהרא"ס. ובישראל דווקא איצטריך קרא דהו"א ללמוד מרוצח ונערה המאורסה, ע"ש. וספק הגמרא היה אם נצטוו בני נח במצוות ונקדשתי למסור עצמם על קיום המצוות.

ביאור חדש ממדרש החפץ

ה] והנה מצאתי לרבינו זכריה הרופא זלה"ה שכתב במדרש החפץ ויש אומרים משה רבינו דימה שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, לכך נתעכב מלמול אותו ומנין שהעוסק במצוה פטור מן המצוה שנאמר ובלכתך בדרך (ברכות יא, א) ע"כ. נראה שבא לפרש כוונת הגמרא כי בהיות ונצטווה לך שוב מצרים הרי שבהליכתו הוא עוסק במצוה ופטור ממצות מילה. וכ"ה במדרש הביאור ובחמדת ימים.

וגם לדבריו יש להקשות כעין קושיית הרא"ס, דהלא דינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה זהו רק בישראל וכדדרשינן מקרא דובלכתך בדרך דדוקא בדרך דידך אתה מחויב לקרות ק"ש ולא בהולך לצרכי שמים, וזה לא נתחדש בבני נח. וכ"כ להדיא בכלי חמדה (וירא

א) דרבני נח אין דין עוסק במצוה פטור מן המצוה. אכן כבר כתב הריטב"א (סוכה כה, א) למה לי קרא פשיטא למה יניח מצוה זו מפני מצוה אחרת, ותירץ דקמ"ל דאפילו בעי להניח מצוה זו לעשות מצוה אחרת גדולה הימנה אין הרשות בידו, דהמצוה האחרת כדבר הרשות חשיבא אצלו, ע"ש. ומעתה י"ל דעיקר דינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה שהוא מסברא שייך גם בבני נח. ויש להוסיף דסברא זו שייכא רק אי נימא דעדיין אל נתחייב במצות מילה עד שיצא לדרך וכמו שהבאנו לעיל ממדרש אור האפילה, אך אם כבר נתחייב קודם שיצא ועדיין לא התחיל בהליכתו למצרים אינו נחשב עוסק במצוה וחייב במילה.

כתר שם טוב - מדרכי רבותינו - רבי סאלם ב"ר אהרן הלוי מגזוז זלה"ה

רבינו היה ידוע כקיי נפלא בש"ס ופוסקים וכשהיה נשאל בהלכה היה עונה ברהיטות גדולה ומציין את מקור הדין בשלמותו עם הס"ק המדויק. ומידה זו הגיעה לו מגודל אהבתו את התורה, כי בצעירותו מצא סכום כסף גדול בחורבות ביתו ולא פנה להשקיעו במסחר או ברכישת בית נאה אלא ממסר את כולו לסוחר ספרים שיתן לו תמורתו את כל משנה תורה לרבינו הרמב"ם. משעלה לארץ לא התמהמה וסמוך לעלייה ייסד בתוך ביתו בית מדרש ובו הרביץ תורה עשרו שנים עד לפטירתו, מעשה בוקן אחד מבאי בית מדרשו שהיה מקניט ומנסה להביא לכלל כעס ומחלוקת אך מגודל ענותנותו לא עלתה בידו, פעם הגדיש את הסאה וכינהו בשם גנאי בפני הלומדים, שתק רבינו לרגע ואח"כ אמר לו בפשטות, נכון שאני כך וכך, אך מדוע אתה אומר לי זאת בפני כל הציבור! אותו זהו שנדהם מגודל ענותנותו של רבינו כבש פניו בקרקע ויצא נכלם מבית המדרש. זיע"א